

Kielitaitolaki ja ruotsinkielentaitoisen henkilöstön saatavuus

Laissa julkisyhteisöjen henkilöstöltä vaadittavasta kielitaidosta (424/2003) säädetään viranomaisten henkilöstöltä vaadittavasta kielitaidosta sekä kielitaidon osoittamisesta. Kielitaidon osoittamisesta säädetään tarkemmin valtioneuvoston asetuksessa suomen ja ruotsin kielen taidon osoittamisesta valtionhallinnossa (481/2003).

Kielitaitolain mukaan viranomaisen on eri tavoin huolehdittava henkilöstön kielitaidosta, jotta kielellisiä oikeuksia koskeva sääntely toteutuu. Valtion viranomaisten kielitaitovaatimukset perustuvat aina lakiin tai asetukseen. Kielitaitovaatimuksista on aina säädettävä, jos henkilöstö käyttää merkittävää julkista valtaa (esim. poliisi). Jos virkaan säädettyinä kelpoisuusvaatimuksena on korkeakoulututkinto seuraa siitä myös automaattisesti kielitaitovaatimus. Ministeriö voi myöntää erivapauden kielitaitovaatimuksesta, mutta edellytykset ovat tiukat. Kunnat päättävät itse henkilöstönsä kielitaitovaatimuksista.

Kielitaidon osoittamista koskevassa asetuksessa osaaminen eritellään suulliseen, kirjalliseen ja ymmärtämisen taitoon. Erinomainen taito toisessa kansalliskielessä osoitetaan pääsääntöisesti valtionhallinnon kielitutkinnolla. Hyvä taito toisessa kansalliskielessä suoritetaan yleensä korkeakoulussa järjestetyissä kieliopinnoissa tai kielikokeessa. Myös tyydyttävä taito toisessa kansalliskielessä osoitetaan pääsääntöisesti korkeakouluopintojen yhteydessä.

Kielitaitolain 6 §: 1 mom mukaan valtion henkilöstöltä, jolta edellytetään säädettynä kelpoisuusvaatimuksena korkeakoulututkintoa, vaaditaan kaksikielisessä viranomaisessa viranomaisen virka-alueen väestön enemmistön kielen erinomaista suullista ja kirjallista taitoa sekä toisen kielen tyydyttävää suullista ja kirjallista taitoa. Yksikielisessä viranomaisessa edellytetään viranomaisen kielen erinomaista suullista ja kirjallista taitoa sekä toisen kielen tyydyttävää ymmärtämisen taitoa. Tästä voidaan 3 mom mukaan säätää poikkeuksia, jos työtehtävät sitä edellyttävät tai muista painavista syistä. Erikseen asetuksella säädetyt tietyn viranomaisen henkilöstön kielitaitovaatimukset vastaavat yleensä kielitaitolain pääsääntöä. Johtuen viranomaisten aluejaon muutoksista sekä useiden viranomaisten laajentumisesta valtakunnallisiksi, kaikkien valtion keskus-, ja alueviranomaisten enemmistökieli on nykyään suomi.

Kielilain (423/2003) 6 §:n 2 mom mukaan erityisistä syistä voidaan virka-alueen kielivähemmistön tarpeita varten perustaa yksikielisiä yksiköitä tai osastoja. Tällainen on esimerkiksi Länsi-, ja sisäsuomen aluehallintovirastossa ruotsinkielisen varhaiskasvatuksen ja opetustoimen liittyvien tehtävien hoitamiseksi perustettu yksikkö. Lisäksi muutamassa viranomaisessa on säädetty pienelle osalle henkilöstöä n.k. käänteisiä kielitaitovaatimuksia. Tällöin kelpoisuusvaatimuksena on yleensä erinomainen ruotsin kielen taito ja hyvä suomen kielen taito. Ulosottolaitos sekä elinkeino-, liikenne-, ja ympäristökeskukset ovat esimerkkejä tällaisista viranomaisista. Ruotsinkielisistä yksiköistä tai käänteisistä kielitaitovaatimuksista on kuitenkin säädetty harvakseltaan.

Henkilöt jotka ovat saaneet koulutuksensa ruotsin kielellä joutuvat hakeutuessaan valtiollisiin virkoihin osoittamaan kielitaitonsa erillisellä kokeella, jonka hinta vuonna 2021 on 454 €. Vastaavaa vaatimusta ei ole suomenkielisen koulutuksen saaneilla, koska he voivat osoittaa tarvittavan ruotsin kielen taitonsa yliopisto-opintojen kautta. Toisaalta yhä useamassa valtion virassa ei ole lainkaan säädettyjä kelpoisuusvaatimuksia.

Valtion virkamiehillä 95,2 %:lla (68 648) äidinkieli oli suomi ja 3,8 %:lla (2 758) ruotsi vuonna 2017. Ruotsinkielisten osuus koko väestöstä oli vastaavana ajankohtana 5,3 %.

Ratkaisuehdotuksia: 1) Toisen kotimaisen kielen erinomaisen taidon osoittamista helpotetaan esimerkiksi siten, että se voidaan osoittaa ylioppilaskirjoituksissa tai korkeakouluopintojen yhteydessä. 2) Määrittellen ne viranomaiset joiden osalta tulisi säätää osaan virkoihin kelpoisuusvaatimuksena erinomainen ruotsin kielen taito ja tyydyttävä suomen kielen taito.